

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Enige aardrijkskundige namen van de Engelse en Schotse westkust, voorkomende in het journal bijgehouden op de stoomtrawler IJM 59 "Clasina Luther" in de jaren 1940-1945

Groot, S.J. de

Citation

Groot, S. J. de. (1981). Enige aardrijkskundige namen van de Engelse en Schotse westkust, voorkomende in het journal bijgehouden op de stoomtrawler IJM 59 "Clasina Luther" in de jaren 1940-1945. *Mededelingen Van De Nederlandse Vereniging Voor Zee-geschiedenis*, 43, 35-38. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4305620>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4305620>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

33. „Verslag..... over 1877”, 's-Gravenhage, 1878, p. 36.
34. „Verslag..... over 1880”, 's-Gravenhage, 1881, p. 36.
35. Vlaardingsche Courant, 24-4-1880.
36. „Verslag..... over 1879”, 's-Gravenhage, 1880, p. 31.
37. „Verslag..... over 1877”, 's-Gravenhage, 1878, p. 37. „Verslag..... over 1880”, 's-Gravenhage, 1881, p. 36.
38. „Verslag..... over 1878”, 's-Gravenhage, 1879, p. 17-18.
39. „Verslag..... over 1876”, 's-Gravenhage, 1877, p. 16.
40. Overgenomen in de Vlaardingsche Courant, 19-10-1881.
41. Idem.
42. Hoogendijk Jz., A., „De grootvisserij op de Noordzee”, Haarlem, 1893, p. 217-219.
43. „Verslag..... over 1881”, 's-Gravenhage, 1882, p. 39.
44. Idem p. 41.
45. Voort, J.P. van de, 1975, p. 130.
46. Rahusen, E.N., 1898, p. 276.
47. „Report of a committee appointed under a minute of the board of trade, to inquire into and report whether any and what Legislation is desirable with a view to placing the relations between the Owners, Masters, and Crews of Fishing Vessels on a more satisfactory Basis together with the minutes of evidence taken on the inquiry”, London, 1883, p. 128.
48. „Verslag..... over 1881”, 's-Gravenhage, 1882, p. 51-52.
49. Idem p. 52.
50. „Report of a committee..... on the inquiry”, London, 1883, p. 129.
51. „Verslag..... over 1886”, 's-Gravenhage, 1887, p. 33.
52. Idem p. 36.
53. „Verslag..... over 1884”, 's-Gravenhage, 1885, p. 30.
54. „Verslag..... over 1886”, 's-Gravenhage, 1887, p. 34.
55. Hacke, H.C., „Eenige opmerkingen over het politietoezicht op zee in verband met de zeevisserij-conventie van 6 mei 1882”, Amsterdam, 1885, p. 132-143.
56. „Verslag..... over 1886”, 's-Gravenhage, 1887, p. 37.
57. Idem p. 35.
58. „Verslag..... over 1885”, 's-Gravenhage, 1886, p. 39.
59. „Verslag..... over 1883”, 's-Gravenhage, 1883, p. 29.
60. “Conference internationale de la Haye, avant pour objet de remédier aux abus qu'engendre le trafic des spiritueux dans la mer du Nord, 10-25 juin 1886”. Proces-Verbaux, La Haye, 1886, p. 8.
61. Idem p. 10-11.
62. Idem p. 12, 16.
63. Idem p. 12-13.
64. Idem p. 23-24.
65. Handelingen Tweede Kamer der Staten-Generaal, 1888, p. 210-218.
66. „Verslag..... over 1888”, 's-Gravenhage, 1889, p. 40-41.
67. „Verslag.... over 1889”, 's-Gravenhage, 1890, p. 36.
68. „Verslag..... over 1890”, 's-Gravenhage, 1891, p. 51.
69. „Verslag..... over 1889”, 's-Gravenhage, 1890, p. 40.
70. Rahusen, E.N., 1898, p. 276.
71. Handelingen Tweede Kamer der Staten-Generaal, 1888, p. 214.
72. „Verslag..... over 1879”, 's-Gravenhage, 1880, p. 32.
73. Handelingen Tweede Kamer der Staten-Generaal, 1888, p. 214.
74. Valk, L. van der, „Verslag van de reis naar Lerwick in het belang onzer Hollandsche visschers”, Leiden, 1897, p. 25.

Niet in de noten genoemde bronnen en literatuur:

- Blink, H., „De geschiedenis en beteekenis der Nederlandsche haringvisserij”, Vragen van de dag, Jaarg. 45 (1930), p. 969-987.
- Gelderens, L.J. van, „Internationale maatregelen tot bescherming van in de Noordzee uitgezette vischnetten, enz.”, Vlaardingen, 1914.
- Ligthart, A.G., „A.E. Maas, een groot man in de Nederlandse visserij; bijdrage tot de geschiedenis van de logger 1866-1966”, 's-Gravenhage, 1966.
- Ligthart, A.G., „De Vlaardingers en hun haringvisserij”, Zaltbommel, 1966.
- Valk, L. van der, „Verslag van de tweede reis naar Lerwick in het belang onzer Hollandsche visschers”, Leiden, 1898.
- „Verslag over de zeevisserijen, uitgebragt door de commissie, benoemd bij Koninklijk Besluit van den 9 den februarij 1854, n°57”, 's-Gravenhage, 1854.
- „Wetgeving; verzameling der stukken en beraadslagen betreffende voor de praktijk of uit anderen hoofde belangrijke wetten onder redactie van Mr. H. van der Hoeven”, bevattende wet van 15 april 1891, Staatsblad N° 84, benevens....., Leiden, 1894.

Enige aardrijkskundige namen van de Engelse en Schotse westkust, voorkomende in het journaal, bijgehouden op de stoomtrawler IJM 59 – Clasina Luther' in de jaren 1940 – 1945

Dr. S.J. de Groot

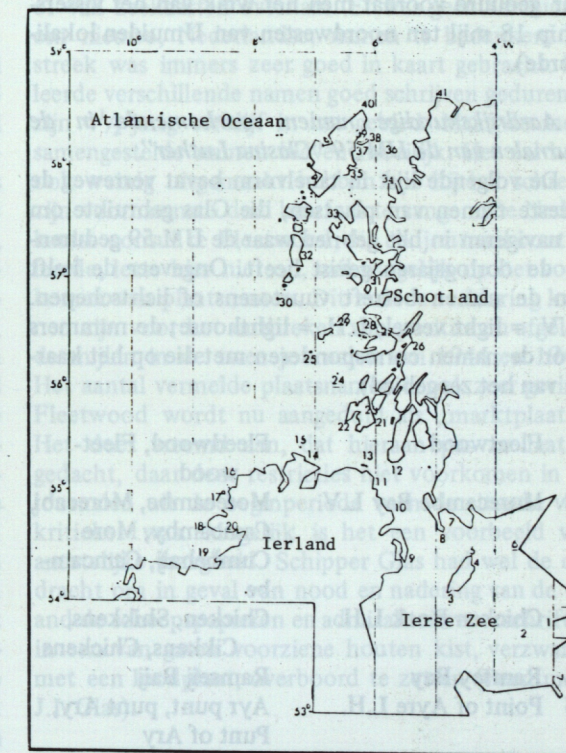
Inleiding.

Het is vooral Damsteegt¹ geweest, die de aandacht blijvend heeft gevestigd op de geografische namen, die de Nederlandse zeeman in de loop van de 16e en de 17e eeuw bezigde op gedrukte kaarten en zeilaanwijzingen. De schrijfwijze en spellingwijze van de namen van eilanden, kapen, havens en allerlei wateren komen meestal neer op pogingen om fonetisch de inheemse naam zo goed mogelijk weer te geven in de de zeeman vertrouwde klanken. Het is opmerkelijk, dat dit in de meeste gevallen getracht werd in plaats van nieuwe Nederlandse namen te bedenken.

Met het in de loop van de nu volgende eeuwen toenemend ontwikkelingspeil van de scheepsofficieren, belast met navigatie en journaal bijhouding, daalde het gebruik van verbasterde of eigen aardrijkskundige namen. De ontwikkelingen in de kartografie en de uitwisseling van kaarten tussen de landen heeft hier ook het zijne toe bijgedragen. De zo karakteristieke benamingen van onze zeevaarders van vroeger konden echter nog tot begin 1900 voortleven. Van der Meulen² neemt aan, dat omstreeks die tijd de meeste typische Nederlandse namen uitgestorven waren of dit spoedig zouden doen. Maar onder bepaalde groepen zeevaarders, met name die van een geringer opleidingsniveau dan hun collega's van marine en koopvaardij, zoals de zeevissers, is de typische traditie om namen aan “hun” spraak aan te passen nooit verdwenen of in onbruik geraakt. Alleen worden die namen niet meer gedrukt en langdurig buiten de Noordzee verblijven de Nederlandse vissers ook niet meer zoals in het verleden toen er kabeljauw bij IJsland werd gevangen.

Het toeval heeft een viertal scheepsjournalen uit de jaren 1940 – 1945 van de stoomtrawler IJM 59 “Clasina Luther” behouden doen blijven, toen dit schip ongeveer vier en een half jaar lang bewesten Engeland en Schotland viste om haar deel aan de voedselvoorziening te leveren. Bewaard zijn de journalen (dagboeken) uit de periode februari 1940 – augustus 1941 en januari 1944 – juli 1945. De journalen werden gedurende de opgegeven periode, op twee maanden na, bijgehouden door schipper Arie Glas (1903 – 1953). De uitzonderingsperiode is

september tot oktober 1940, toen Glas ernstig ziek was en schipper B. Groen het gezag voerde. Gedurende de gehele oorlog had de IJM 59, die als oorlogsregistratie het nummer 227 voerde, vrijwel uitsluitend Fleetwood als thuishaven. Het schip viste in een gebied, waar Nederlandse vissers nooit kwamen of waar zij toen niet mochten vissen: er was nog geen Nederlandse platvisserij in de Ierse Zee, en beoosten de Hebriden was het Nederlanders ook toen verboden om te vissen. (De IJM 59 maakte een enkele maal een visreis naar de Faroer en IJsland).

Het zeegebied bewesten Engeland en Schotland, waar de IJM 59 “Clasina Luther” gedurende de tweede wereldoorlog hoofdzakelijk viste.

Het belang van de journalen van Glas schuilt in de schrijfwijzen, die hij gedurende de lange periode

van zijn verblijf in het genoemde visgebied hanteert voor de plaatselijke geografische namen en die hij aanpast aan de eigen klank en corrigeert op zijn manier. De journalen geven het taalgebruik van een eenvoudig en kundig zeeman, die werd geplaatst in een voor hem volkomen nieuwe omgeving en daar reeds spoedig zijn weg wist te vinden. Glas was een goed schipper met hoge besommingen ondanks de gefixeerde prijzen. De wateren van de Ierse Zee en langs de Schotse westkust werden hem al gauw vertrouwd. De sobere beschrijvingen van een aantal opmerkelijke reddingen en hulpacties geven daar blijk van. Op 14 januari 1941 redde hij de negentien opvarenden van het s.s. "Buitenzorg" van de Rotterdamse Lloyd, dat was lekgestoten en snel vol liep, en op 4 juli 1941 zes opvarenden van de trawler "Strathgairn" die op een mijn was gelopen. Voor meer bijzonderheden over het leven van Glas verwijs ik naar het artikel van zijn zoon³. Schipper Glas kwam met zijn bemanning om, toen de IJM 60 "Catharina Duyvis" tijdens de februaristorm van 1953 onder de golven verdween. (Het heeft meer dan een jaar geduurd voordat men het wrak van het vissersschip 18 mijl ten noordwesten van IJmuiden lokaliseerde).

Aardrijkskundige namen voorkomende in de journalen van de IJM 59 "Clasina Luther".

De volgende lijst in tabelvorm bevat verreweg de meeste namen van plaatsen, die Glas gebruikte om te navigeren in het gebied waar de IJM 59 gedurende de oorlogsjaren gevist heeft. Ongeveer de helft van de namen betreft vuurtorens of lichtschepen. (L.V. = light vessel; L.H. = lighthouse; de nummers vóór de namen corresponderen met die op het kaartje van het zeegebied).

1 Fleetwood	Fleetwood, Fleetwood
2 Morecambe Bay L.V.	Morecambe, Morecabi, Camcamby, More Cumbebaj, Camcambe
3 Chicken Rock L.H.	Chicken, Shikkens, Cikkens, Chickens
4 Ramsey Bay	Ramseij Bajj
5 Point of Ayre L.H.	Ayr punt, punt Ary, Punt of Ary
6 St. Bees Head L.H.	St. Beest Head
7 Luce Bay	Luce Bajj
8 Mull of Galloway L.H.	Mul of Galloway, Mul of Calowij, Callowy
9 South Rocks L.V.	Zuid Rocks

10 The Maidens L.H.	The Maidens
11 Red Bay	Red Bay
12 Mull of Kintyre L.H.	Cantyrae, Cantyre, Cantyrie, Mul of Cantry, Mull of Cantire
13 Rathlin Island L.H.	Ratlin, Rathlind, Rathlin
14 Fair Head	Punt of Vayr (?)
15 Inishtrahull L.H.	Inishtrahull, Instrahull, Inistrahull
16 Tory Island	Torrie, Torrij eiland
17 Aran Island L.H.	Aran eiland
18 Rathlin O'Birne L.H.	Rathliss O Brine, Rathlin O'Brine, O'Brine
19 Donegal Bay	Donical bay
20 Killybegs	Killybek
21 McArthur's Head	McArthur Head
22 Orsay L.H.	Oversie
23 Sound of Islay	Sound of Isleij, Sound of Islay
24 Dubh Artach L.H.	Douh Artuh, Dubb Arh
25 Skerryvore L.H.	Skerivore, Scherrivor, Scherrivoer, Scherry voor
26 Oban	Oban
27 Sound of Mull	Sound of Mull, Mull Sound
28 Tobermory	Tobermorie
29 Cairn of Coll	Cairn of Coll
30 Barra Head L.H.	Barra Head, Barrie Head, Bar Head, Barry Head, Barra Haed
31 Point of Sleat	Sleat Punt
32 Ushinish Point	Ushinist, Ushinnish
33 Vaternish Point	Vaternes punt
34 South Ear	Souht Ear
35 Glass Island	Glas Eiland
36 Minch	Minhs
37 Stormoway	Stormoway
38 Tiumpan Head	Tumpenhead, Tunpan Head, Tiumpan Head, Trumpan Head
39 Broad Bay	Broad Bajj
40 Butt of Lewis L.H.	Butt of Leeuwens, Buth of Leeuwens, Butt of Leewes, Butt of Lewens
41 Cape Wrath L.H.	Cape Wrath

Voorts kwamen in de journalen voor de volgende namen, die niet in kaart zijn gebracht: Falmouth bay, Falmouht bay, Sinclair Bay, N. van Wick, Sinklaarbay, Spurnpoint bij de Humbermond, Spurnpunt

en de niet gelocaliseerde namen:

Flodday, zuid van Vatersay, Hebriden?	Fodda
Eigg, zuid van Skye?	Low Tore
	Eiland Eico

Een enkele maal maakte de IJM 59 reizen naar de Faroer en IJsland, steeds met Fleetwood als thuishaven. Aangetroffen werden de volgende namen:

Klakksvik (Faroer)	Klakvig, Klasvig
Vestmann Öer (IJsland)	Westmanseilanden
Ingolfshöfdi (IJsland)	Engelisch Hoof, Engelschhoef, Ingolfs Hof, Ingolfs Hoef

Hvannadalshnukur? (IJsland)	de Huk
Kudafliot (IJsland)	Kuda Fliot

Bespreking

De eerste reis van de IJM 59 ving aan op 6 juli 1940 vanuit Fleetwood. Het schip was hier op 28 juni vanuit Falmouth binnengelopen na op 12 mei te zijn uitgeweken naar Aberdeen. De th van Falmouth wordt consequent als ht geschreven, evenals de t van Fleetwood als een d. Deze laatste foute schrijfwijze ontdekt Glas omstreeks augustus 1940, ruim een maand na aankomst aldaar en na drie visreizen. Daarna wordt de naam altijd correct geschreven. Het effect van een Engelstalige begeleider, schipper Singleton, gedurende de eerst periode van het vissen op de nieuwe visgronden, als wel het goed op de zeekaart kijken is duidelijk. Het lichtschip Morecambe Bay (2) wordt bij de eerste vermeldingen goed geschreven om daarna in een aantal fonetische varianten voor te komen. Hetzelfde zien we bij de Chicken Rock L.H. (3), Point of Ayre L.H. (5), Mull of Galloway L.H. (8), Skerryvore L.H. (25), Barra Head L.H. (30), Tiumpan Head (38). Point of Ayre wordt uiteindelijk omgevormd tot Punt of Ary, hetgeen beslist makkelijker uit te spreken en op de schrijven was. Sommige namen zijn te moeilijk en komen nooit goed voor, zoals Orsay L.H. (22), steeds geschreven Oversie. De schrijfvarianten

Noten

1. Damsteegt, B.C., Nieuwe spiegel der zeevaart. Nederlandse namen op zeekaarten uit de 16e en 17e eeuw. Amsterdam, 1942 (Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Commissie voor zeegechiedenis, 8)

voor Mull of Kintyre L.H. (12) sluiten allen aan bij de oudere Engelse schrijfwijze voor Kintyre als Cantire. Het ligt voor de hand om Lewis (Hebriden) om te vormen tot Leeuwens. Gedurende de jaren verbeterd dit wel en uiteindelijk bereikt het de vorm Butt of Lewes. Rathlin O'Birne L.H. (18) komt er nooit helemaal goed uit; de gelijkenis met brine (pekel) zal mogelijk hieraan schuld zijn.

Een bewijs dat Glas de namen niet zomaar opschreef in zijn journaal, wordt gevonden in enkele bewaard gebleven kladpapieren, waarop hij „moeilijke” woorden heeft geoefend, die ook terug te vinden zijn in het journaal, zoals Ushinish (32) en „sircelatie”. Het eerste treffen wij aan op 31 december 1940 en op 16 juni 1941 loopt de IJM 59 Oban binnen wegens „geschreurd sirculatie leiding” (als klad diende de achterkant van Vrij Nederland van 17 augustus 1940). Het handschrift van schipper Glas is goed leesbaar en regelmatig in alle journalen. In zijn taalgebruik sluit Glas volledig aan bij de Nederlandse zeeman van vroeger eeuwen, die de namen voor plaatsen hoorde van bewoners (de visscher!) of van zeekaarten overnam. Er was geen aanleiding om nieuwe, Nederlandse, namen te bedenken. De streek was immers zeer goed in kaart gebracht. Hij leerde verschillende namen goed schrijven gedurende zijn 4½-jarig verblijf in het gebied. Maar de meer samengestelde namen bleven moeilijk. Het zal hem ook weinig uitmaakt hebben hoe hij het schreef, zijn voornaamste doel bleef vis te vangen. De Nederlandse consul te Fleetwood, die elk journaal controleerde, lette hier niet op, wél mogelijk op het voorkomen van plaatsnamen. Dit zou de verklaring kunnen zijn voor het ontbreken van posities en afgelegde mijlen in de twee journalen van 1944 en 1945. Het aantal vermelde plaatsnamen is ook zeer gering. Fleetwood wordt nu aangeduid als „marktplaats”. Het doet vreemd aan, dat hieraan pas zo laat is gedacht, daar deze restricties niet voorkomen in de journalen uit de beginperiode toen de situatie veel kritieker was. Mogelijk is het een voorbeeld van ambtelijke traagheid. Schipper Glas had wel de opdracht om in geval van nood en nadering van de vijand de scheepspapieren en admiraliteitsvoorschriften in een van gaten voorziene houten kist, verzwaard met een loodplaat, overboord te zetten (Pers. med. J.I. Glas).

2. Meulen, R. van der, Over enige aardrijkskundige namen bij onze vroegere zeevaarders. Amsterdam, 1955 (Mededelingen van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Afd. Letterkunde, Nieuwe Reeks, 18, 7, 181-204.

3. Glas, J.I., De trawler IJM 59 "Clasina Luther" als redder in nood gedurende de tweede wereld oorlog. Visserij 34, 1981 (ter perse).

Tenslotte dank ik de heer J.I. Glas te IJmuiden voor zijn bereidwilligheid om de journalen, bijgehouden door zijn vader, aan mij ter inzage te willen geven. De journalen (dagboeken) bestrijken de volgende periodes: 1 februari – 8 december 1940, 9 december 1940 – 3 augustus 1941, 5 januari – 21 november 1944, en 22 november 1944 – 27 juli 1945.

Over de auteurs

S.J. de Groot, zie: 'Mededelingen van de Nederlandse Vereniging voor Zeegechiedenis 42, 1981, 61

B. Hijma, geboren 1954. Studeert sociologie en geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam en hoopt binnenkort af te studeren in de studie geschiedenis op een doctoraalscriptie over de crisis in de tuinbouw in de provincie Noord-Holland in de jaren '30 van deze eeuw.

R.W. Unger, geboren 1942. Studeerde geschiedenis aan de Chicago University en geschiedenis en economie aan Yale University. In 1971 promoveerde hij op het onderwerp 'The rise of the Dutch shipbuilding industry ca. 1400 – ca. 1600. Hij is thans als 'senior lecturer' werkzaam aan de University of British Columbia in Vancouver.

Aan de rubriek 'Aankondigingen' werkten mede:

- L.M. Akveld, Rotterdam
- F.J. Broeze, Perth, Australië
- E. van Eyck van Heslinga, Leiden
- F.J.A.M. Meijer, Zoeterwoude
- W.F.J. Mörzer Bruyns, Naarden
- G. Teitler, Den Helder
- J.R. Verbeek, Den Haag
- R.E.J. Weber, Bergen op Zoom

Irish Sea Maritime History Research Group

A number of scholars and specialists from both sides of the Irish Sea are establishing an Irish Sea Maritime History Research Group. Two important functions of the Group will be that of an information exchange, and a forum for the interactions of ideas and approaches of scholars in different disciplines and specialists in various aspects of maritime research. It is hoped that membership will comprise maritime historians, economic and social historians, ethnologists, industrial archeologists and other specialists engaged in maritime-related research of the Irish Sea region. Fundamental to the success of the Group is that such interdisciplinary cooperation should lead to a publication or series of publications on maritime themes relating to the Irish Sea area. If you are interested in associating yourself with the Group please write to: D. Branigan, 522 South Circular Road, Dublin 8, Ireland.

MEDEDELINGEN

Correcties op de tekst van nummer 42 van de 'Mededelingen'

- blz. 15, rechter kolom, r. 21 v.o. : vangen ipv vragen
- blz. 34, Bijlage II, r. 1 v.b. : 19 ipv 26
- blz. 35, Bijlage IV, r. 1 v.b. : diagram ipv grafiek
r. 2 v.b. : 26 ipv 19
- blz. 36, linker kolom, noot 24 : invoegen '10'
- blz. 37, linker kolom, noot 11 : invoegen '16'
- rechter kolom, noot 27 : 19 ipv 29
- blz. 38, rechter kolom, noot 75 : 25 ipv 34
- blz. 39, linker kolom, r. 2 v.o. : 1807 ipv 8107
- blz. 44, rechter kolom, r. 6 v.o. : 'een onmisbare overbruggings' vervalt
- blz. 45, linker kolom, r. 26 v.o. : 1878 ipv 1778
- blz. 47, rechter kolom, r. 1 v.b. : kleine ipv klein
r. 8 v.o. : velen ipv vele
- blz. 48, linker kolom, r. 11 v.o. : 'eerder' invoegen na 'reeds'
- blz. 61, rechter kolom, r. 11 v.o. : 'Groningen' ipv 'Utrecht'